

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚRÓL 1945 ELŐTT

A Kronosz Kiadó által, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megjelent könyv az első világháború témáját feldolgozó 1945 előtti magyar történetírással foglalkozik. Az első világháborúval foglalkozó szerzők első generációjához az a korosztály tartozik, amely megélte a Nagy Háborút. A könyv célja, hogy betekintést nyerjünk azokba az írásművekbe, amelyeket ez a generáció készített. A borítón Zala György *I. világháborús emlékmű* című alkotásának fényképe látható.

A könyv szerzője – Szöts Zoltán Oszkár történész – a Nemzeti Emlékezet Bizottsága Hivatalának tudományos kutatója és *Újkor.hu* – *A velünk élő történelem* című ismeretterjesztő portál főszerkesztője. A szerző munkájában az egyes – első világháborúval foglalkozó – írásművek jellemzőivel, csoportosításukkal és keletkezésük intézménytörténeti háttérével is foglalkozik. Figyelembe veszi az egyes nézőpontokat, műfajokat. A könyv – amely tulajdonképpen a szerző doktori értekezése – bevezetése rámutat arra, hogy az első világháború eseményeinek feltárásakor és megírásakor nemcsak a harctéri eseményekkel kell foglalkozni, hanem a velük szorosan összefüggő politika-, diplomácia-, társadalom-, gazdaság- és művelődéstörténettel is. Egyúttal vázolja a könyv témák szerinti felépítését, munkájának forrásait, az egyes felmerülő problémákat és kérdéseket. A könyv tulajdonképpen két fő részre osztható. Az első rész az első világháború historiográfiáját mutatja be, míg a második rész a magyarországi első generáció írásműveit tárgyalja.

A szerző elsőként azokkal az eddigi magyarországi kutatásokkal foglalkozik, amelyek az első világháború historiográfiáját érintik. A kötet sok szempontból nem előzmény nélküli, de ilyen átfogó munka még eddig nem született. A szerző fontos szempontnak tartja, hogy az első világháború

nemzetközi és magyarországi historiográfiáját is összehasonlítsa, ezért munkájában ennek tárgyalását folytatja. A Nagy Háború kutatói generációinak legtöbb történésze elsősorban a háború eseményeit vizsgálta, minden más, nem hadtörténeti szempontból való megközelítés háttérbe szorult. Fontos kérdéssé vált, és egyúttal vitát váltott ki a háborús felelősség kérdése nemcsak Németországban, hanem Franciaországban, Nagy-Britanniában és a Szovjetunióban is. A szerző kellő hangsúlyt fektet arra, hogy Lenin első generációs elmélete és tézisei miként hatottak az 1945 és 1989 között tevékenykedő magyarországi második generációra, amelyet a marxista történetírás jelentett. Ez a generáció igyekezett negatív színben feltüntetni az 1945 előtti magyar történetírásnak az első világháború témájához kapcsolódó írásműveit. A szerző a nyugat-európai második generáció 1945 és 1990 közötti időszakra tehető munkásságának bemutatása mellett az 1990 után tevékenykedő generáció tagjaival és munkáival is foglalkozik. A magyarországi – 1989 utáni – harmadik generáció legfőbb feladata az volt, hogy az első világháború részben elfelejtett kérdéseit is újra a felszínre hozza. A transznacionális, vagyis negyedik generáció tagjai elsősorban globális kérdésekkel foglalkoznak és összefüggéseket keresnek. A magyarországi – 2014 utáni – negyedik generációra már hatással volt, illetve van a transznacionális szemléletmód. Ennek a generációnak a legfőbb feladata – amelyet az első világháború kitörésének századik évfordulója is alátámaszt – az 1914–1918 közötti világégés fontosságának tudatosítása. A szerző a nemzetközi történetírásban bekövetkezett szemléletmódok változását is górcső alá veszi.

A könyv második, terjedelmesebb részében a szerző konkrétan a magyarországi első generáció írásműveivel ismerteti meg az olvasót. Az első generáció tagjai olyan szerzők voltak, akik az első világháborút aktívan megélték. Munkáikban fellelhető,

hogy a személyes tapasztalat keveredik a tudományos nézőponttal. A szerző fontosnak tartja az első világháború alatti és az 1918 utáni források és szakirodalom hangsúlyozását is. Bemutatja az Országos Széchényi Könyvtár egykori első világháborús gyűjteményét, ennek létrehozását, gyarapítását és a körülötte megjelenő problémákat is. Továbbá értékeli a fentiekben említett gyűjtemény történetét. Természetesen nem marad el az 1914 és 1918 közötti magyarországi könyvkiadás és a katonai tábori újságok tárgyalása sem. A könyv szerzője ezután az 1945 előtti memoírologia termékeinek magyarázata és a korabeli történészek felelősségkereső munkái mellett szükség-szerűnek tartja a gazdasági szakírók tevékenységének megismerését is. A szerző ezenkívül munkájában kellő hangsúlyt fektet a katonai írók és hadtörténészek tevékenységére és munkáira, valamint az egyes írásművek megjelenéséhez fontos szerepet betöltő Hadtörténelmi Intézet és Múzeum jogelődjeire. A *Hadtörténelmi Közlemények* 1945 előtti – az első világháborúval foglalkozó – írásait részletesen ismerteti a szerző. A *Hadtörténelmi Közleményekben* megjelenő programadások, forrásközlések, tárcák, recenziók bemutatása mellett természetesen nagyobb teret kapnak az egyes tanulmányok. A *Magyar Katonai Közlöny* és a *Századok* folyóiratokban 1945 előtt megjelent – az első világháború témáját tárgyaló – írásművek mellett a nagyközönségnek szánt világháború-történelmi kötetek, az egyes alakulattörténetek és a közoktatási történelemtankönyvek bemutatása sem marad el. A szerző arra is rámutat, miként jelent meg Magyarországon a Horthy-korszakban a népi emlékezet, a hőskultusz és az emlékezetpolitika az első világháború kapcsán, különösen, ha nagy hangsúlyt fektettek a nemzeti egység fontosságára, és az ennek szorgalmazásához nélkülözhetetlen nemzeti nevelésre.

A szerző munkája végén összegzi a leírtakat, majd az irodalomjegyzékből az is

kiderül, hogy a levéltári források mellett hihetetlenül komoly és nagy mennyiségű szakirodalmat használt fel. A könyv végén névmutató és egy angol nyelvű összegzés is található. A munka igényes, szedési hibák, elírások nem találhatók benne, szerkezeti- leg jól felépített és alapos lábjegyzetekkel vannak ellátva.

Szöts Zoltán Oszkár könyve minden- képp nagy értékű, különösen azok számára, akik a jövőben komolyabban szeretnének foglalkozni az első világháborúval. Ők különösen sok hasznos információt meríthetnek ebből a könyvből, ugyanakkor a téma iránt – hobbi szinten – érdeklődők számára is nagyszerű élményt nyújthat az elolvasása, tanulmányozása. Összegzésül a könyvet ajánlom minden olvasó számára.

(Szöts Zoltán Oszkár: *Az első világháború az 1945 előtti magyar történetírásban*. Nézőpontok, műfajok, intézmények. Kronosz Kiadó, Pécs, 2020. 267 oldal)

Cservenka Ferdinánd

TAMÁSI, 1919

Ugyanaz más szemmel – ez is lehetne az alcíme K. Németh András 2019 decemberében napvilágot látott munkájának, a *Tamási 1919-ben* című kötetnek, amely több űrt is betölt a kortárs historiográfiában. A valódi alcím azonban nem a fent sugallt szentencia, hanem három szó: *Ellenforradalom, vörösteror, fehérterror*. E sorok írója a kötet szerzőjével annak a nemzedéknek a tagja, amely még most sem szokta meg egészen, hogy az említett három kifejezést egymás mellett lássa. Az egyoldalúan torzított, mert propagandacélú történelemok-